

UO‘K: 635.5:631.55

BUXORO VILOYATI SHAROITIDA TURLI EKISH SXEMALARIDA POMIDOR NAVLARINI BAHOLASH

Saidova Gulshoda Anvar qizi

Buxoro davlat universiteti katta o‘qituvchisi q.x.f.f.d. (PhD)

ORCID ID: 0009-0001-7107-3544

Annotatsiya. Maqolada tanlab olingan pomidor duragay navlarining turli ekish sxemalari va ko‘chat qalinligining o‘sishi, barg sathi, uchki qismi, ildiz tizimi shakllanishi, hosildorligi va mahsuldorligiga ta’sirini o‘rganish natijalari keltirilgan. Eng maqbul ekish sxemasi 90x25 sm, ko‘chat qalinligi gektariga 44,4 ming dona bo‘lganda yuqori hosildorlikni (25,3-90,0 tonna) ta’minlashi aniqlandi.

Kalit so‘zlar. pomidor, ekish sxemalari, 90x30, 90x25, 90x20, Buxoro viloyati, o‘tloqi-allyuvial, sho‘rlangan, agrotexnika, tup.

Аннотация. В статье представлены результаты изучения влияния различных моделей посадки и густоты стояния на рост, формирование площади поверхности листьев, верхушек, корневой системы, урожайность и продуктивность отобранных гибридных сортов томата. Установлено, что оптимальная схема посадки была 90x25 см, при густоте 44,4 тыс. растений на 1 га, где она обеспечивала высокий урожай (25,3-90,0 т).

Ключевые слова. томат, схемы посадки, 90x30, 90x25, 90x20, Бухарская область, лугово-аллювиальный, засоленный, агротехника,

Abstract. The article presents the results of studying the influence of various planting patterns and standing density on growth, the formation of leaf surface area, tops, root system, yield and productivity of selected tomato hybrid varieties. It was found that the optimal planting pattern was 90x25 cm, with a density of 44.4 thousand plants per 1 ha, where it provided a high yield (25,3-90,0 tons).

Key words: tomato, planting schemes, 90x30, 90x25, 90x20, Bukhara region, meadow-alluvial, saline, agrotechnical.

Kirish. Buxoro viloyati tuproq-iqlim sharoitida pomidor ekinining hosildorligini oshirish ko'p jihatdan yuqori mahsuldor, sho'rga, kasallikzararkunanda va boshqa ekstremal omillarga chidamli moslashuvchan navlarni tanlashga, ularni o'stirish agrotexnologiyasining asosiy elementlari — qulay ekish sxemasi va tup qalinligini belgilashga va amaliyotga keng joriy etish muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega dolzarb masalalardan hisoblanadi.

Yu.I.Avdeev (2014) Rossiyaning Astraxan viloyatida o'tkazgan tadqiqotlariga ko'ra, pomidorning Astraxan 5/25, Yurevskiy navlari o'stirilishi uchun eng maqbuli hisoblanib, odatdagidan 2 marta qalinroq gektariga 35-50 ming tup o'simlik ekish imkonini bergan. Ketma-ket qator oralig'i kengligi 140, 150, 90 sm, tup oralig'i 20–25 sm, ba'zan 15–20 sm foydalangan [4].

O'zbekiston sharoitida pomidor navlarini 70x25-30 sm, 90x25-30, 90x40 sm hamda hosili kombaynda yig'ishtirib olishga moslashgan navlar 90+50, 80+60 va 100+40 sm ikki qatorli lentasimon usulda va qatordagi ko'chatlar orasini 10-15 sm qilib yoki (70+100):2x35-40, 120+60/2x20-25 sm sxemalarda ekishni taklif etilgan [5]. Dalaga bevosita urug'i ekilganda pomidor o'simligining sovuqqa chidamliligi bir oz oshadi, qurg'oqchilikka chidamligi ortadi hamda stolbur kasalligi bilan kam zararlanadi.

Materiallar va uslublar. Dala tajribalari 2022-2024 yillar mobaynida quyidagi yo'nalishlarda Buxoro viloyati Jondor tumani "Xamroev Xalil Bozorovich" fermer xo'jaligi sug'oriladigan o'tloqi allyuvial tuproqlarida o'tkazildi. Pomidorning ajratilgan nav-duragaylari 90x30 sm (nazorat), 90x25 sm, 90x20 sm ekish sxemalarida 37,0, 44,4 va 55,5 ming tup qalinliklarida o'zaro taqqoslandi. Delyankaning maydoni ekish sxemasi bo'yicha 144 m², nav-duragaylar bo'yicha 36 m², takrorlar soni 3 ta bo'ldi. Ekish 5-7 chinbargli ko'chatlar bilan 5-12 aprelda amalga oshirildi. Tajriba uchastkasidagi barcha kuzatish, o'lchash, hisoblash va tahlillar umumqabul qilingan uslub hamda tavsiyalar asosida olib borildi[1,2].

Natija va muhokama. Tadqiqot maqsadi - Buxoro viloyati kuchsiz sho‘rlangan tuproqlari sharoitida pomidorning ajratilgan nav-duragaylarini turli ekish qalinliklarida o‘sishi, mahsuldorligi, umumiy va tovar hosildorligini aniqlab, qulay ekish tartibi va tup qalinligini belgilash orqali o‘stirish agrotexnologiyasini takomillashtirishdan iborat.

Sho‘rlangan yerlarda pomidor hosildorligini belgilaydigan asosiy agrotexnologik omillardan biri ekish tartibi va tup qalinligi hisoblanadi. Chunki, sho‘r va noqulay iqlim omillari ta’sirida tup qalinligini saqlash, ta’minlash va tuproqda namlikni qulay darajada ushlab turish ko‘p jihatdan qator orasi kengligi va ekish sxemasiga bog‘liq. Shuning uchun biz, qator orasi kengligi 90 sm qilib (ko‘p nam to‘planishi, o‘simlik bo‘g‘izi tuproq bilan ta’minlanishi (to‘lishi)ni hisobga olib) 90x30 (nazorat), 90x25 va 90x20 sxemalarda gektarida tup qalinligi 37,0, 44,4 va 55,5 ming ko‘chat qilib, ajratilgan pomidor Red stone, Bobcat F1, Lojain F1 nav-duragaylarini “Mustaqillik-28”, “Volgogradskiy-5/95” navlari bilan taqqoslab o‘rgandik. Tadqiqotdan natijalarga ko‘ra, ajratilgan pomidor nav-duragaylarini 90x20-25 sm ekish sxemalarida 44,4-55,5 ming tup qalinliklarda ekilganda ko‘chatlarning tutuvchanligi 97,4-98,8% ni tashkil etib, o‘sishi, barglanishi, barg sathi shakllanishi, baquvvat ildizli palak hosil bo‘lib, mahsuldor o‘simliklar rivojlanishi kuzatildi. Yirik mevali tovar hosil barcha ajratilgan pomidor nav-duragaylarida ekish 90x25 sm sxemada 44,4 ming tup qalinlikda olindi. Shunda pishgan meva vazni eng yirik bo‘lib, navlar bo‘yicha 85,8-214,2 grammni, hosildorlik esa 25,3-90,0 t/ga ni tashkil qildi. Shunda barcha o‘rganilgan navlar (pishish davrida) baland bo‘yli (77,7-92,3 sm), serbargli va barg sathili (0,70-0,92 m²) bo‘lib, baquvvat ildiz (160-178 gramm) va palakli (511-556 gramm) mahsuldor (569,3-2025,0 gramm) o‘simliklar shakllanib, gektaridan eng yuqori 25,3-90,0 tonna hosildorlikni ta’minlashi kuzatildi.

Xulosa. Kuchsiz sho‘rlangan sug‘oriladigan tuproqlar sharoitida pomidor hosildorligini belgilaydigan asosiy agrotexnik omillardan biri ekish tartibi va tup qalinligi hisoblanib, sho‘r va noqulay iqlim omillari ta’sirida tup qalinligini saqlash, ta’minlash va tuproqda namlikni qulay darajada ushlab turish ko‘p jihatdan qator orasi kengligi va ekish sxemasiga bog‘liq. Ajratilgan moslashuvchan pomidor nav-duragaylari (Bobcat F1, Lojain F1 duragaylari hamda “Red stone”, “Mustaqillik-28”, “Volgogradskiy-5/95”

navlari) ni 90x25 sm sxemada 44,4 ming tup qalinligida ekilganda, mevalar vazni yirik boʻlib, 85,8-214,2 g, hosildorlik esa 25,3-90,0 t/ga ni tashkil qildi. Chunki, barcha oʻrganilgan nav-duragaylarda oʻsimliklar (pishish davrida) baland boʻyli (77,7-92,3sm), serbargli va barg sathili (0,70-0,92 m²), baquvvat ildiz (160-178 g) va palakli (511-556 g) boʻlib, mahsuldor tuplar (569,3-2025,0 g) shakllandi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Azimov B.J., Azimov B.B. Sabzavotchilik, polizchilik va kartoshkachilikda tajribalar oʻtkazish metodikasi. Toshkent. Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi . 2002. –B. 217.
2. Dospexov B.A. Metodika polevogo opyta. Moskva. 1985.-S. 351.
3. Ostonaqulov T.E., Zuev V.I., Qodirxoʻjaev O.Q. Mevachilik va sabzavotchilik (Sabzavotchilik). Darslik. Toshkent. Navroʻz. 2019. 552-bet.
4. Авдеев Ю.И. Технологию томатов в открытом грунте Астраханской области . // ж. Картофел и овощи. №5 2014. -С.7-9.
5. Karaxadjaeva X.T. Organik oʻgʻitlarni pomidor hosili va sifatiga taʼsiri // Oʻzbekistonda sabzavotchilik, polizchilik va kartoshkachilikning ahvoli, muammolari va istiqbollari. Ilmiy-amaliy konferensiya maʼruzalar matni. 15 avgust. Toshkent, 2003. 133-136-bet.